

WSTĘP

Niniejszy zeszyt zawiera 11 artykułów. Autorami ich są zarówno pracownicy naukowcy Instytutu Historii UŁ, jak też związani z nim doktoranci. Doktorzy Teresa Wolińska, Mirosław J. Leszka, Sławomir Bralewski, Maciej Kokoszko są adiunktami w Zakładzie Historii Bizancjum. Doktor Tadeusz Grabarczyk pracuje jako asystent w Katedrze Historii Polski Średniowiecznej. Doktor Witold Filipczak jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Polski Nowożytnej. Pozostali autorzy są doktorantami: Anna Jabłońska i Anna Kowalska w Katedrze Historii Polski Średniowiecznej, Michał Kobierecki w Katedrze Historii Polski Nowożytnej, a Mariusz Malinowski w Pracowni Studiów Bliskowschodnich.

Zaznaczyć należy, że tytuł zeszytu może nie w pełni odpowiada jego zawartości, ponieważ pierwszy umieszczony w nim tekst dotyczy jeszcze częściowo końca epoki starożytnej. Jednak sprawę tę trudno było zasygnalizować we wspomnianym tytule i z tego względu postanowiłem ograniczyć się do zaznaczenia w nim, iż znalazły się tu prace z epoki średniowiecza. Omawiany zeszyt obejmuje zatem artykuły w przedziale czasowym od IV do XVIII stulecia. Jego tematyka jest zróżnicowana. Zawiera on prace poświęcone tak dziejom powszechnym, jak i Polski. Z tego też względu postanowiłem zamieszczone tu rozprawy podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich obejmuje artykuły odnoszące się do historii powszechnej, druga zaś historii Polski w czasach średniowiecznych i nowożytnych. W ramach obu grup został w miarę możliwości zastosowany układ chronologiczny.

Grupę pierwszą otwiera rozprawa Sławomira Bralewskiego poświęcona wątkom politycznym w oskarżeniach wysuwanych przeciwko biskupom w czasach schyłku cesarstwa rzymskiego oraz w początkowym okresie istnienia Bizancjum. Autor kreśli tu obraz zarzutów wysuwanych w stosunku do duchownych, których niejednokrotnie oskarżano o podsycanie, czy wręcz wzniecanie niepokoju w państwie.

W następnym artykule, pióra Teresy Wolińskiej, zostały przedstawione zagadnienia traktujące o wpływie związków rodzinnych na stosowaną przez cesarza Justyniana politykę personalną. Przejrzyste i należycie udokumentowane wywody autorki także oparte są na bogatym materiale źródłowym i literaturze, głównie obcojęzycznej. W wyniku przeprowadzonych badań

doszła ona do wniosku, że trudno jest mówić o nepotyzmie cesarza, nie zawsze bowiem wejście do rodziny cesarskiej owocowało znaczącą karierą. W zamian Justynian był hojny w nadawaniu honorowych tytułów.

Kolejny artykuł, Mirosława J. Leszki, dotyczy postaci panującego w latach 602–610 cesarza Fokasa, który w źródłach bizantyjskich cieszył się bardzo złą opinią. Oskarżano go o okrucieństwo, pijaństwo, skłonność do przelewu krwi itp. Autor, opierając się na nowszej literaturze przedmiotu, jak też i analizie odpowiednich źródeł, doszedł do odmiennego wniosku. Ustalił on mianowicie, że Fokas nie był może władcą zbyt wybitnym, ale trudno przypisywać mu szczególnie okrucieństwo i oskarżać o popełnienie wielu zbrodniczych czynów.

Macieja Kokoszkę zainteresowały czasy późniejsze. Artykuł poświęcił on portretowi księcia Boemunda, jaki nakreśliła w swoim dziele cesarzówna Anna Komnena. Na podstawie analizy pracy porfirogenetki, a także innych źródeł oraz odnośnej literatury autor stwierdził, że portret Boemunda przekazany przez Annę „jest klasycznym przykładem sztuki opisów portretowych w historiografii bizantyjskiej”.

Ostatni wreszcie artykuł poświęcony historii powszechnej, to praca Mariusza Malinowskiego dotycząca stosunków między królestwem kastylijskim a emiratem granadzkim w latach 1246–1275. Oparta ona została na literaturze przedmiotu i źródłach hiszpańskich cytowanych licznie w odpowiednich miejscach, a tłumaczonych przez autora i odpowiednio przez niego zinterpretowanych. Wywody uzupełnia mapa. Dla czytelnika polskiego artykuł M. Malinowskiego może być bardzo interesujący ze względu na swą mało znaną, niemalże egzotyczną, tematykę.

Druga grupa prac, jak zaznaczono powyżej, dotyczy dziejów Polski epoki średniowiecza i czasów nowożytnych. Pierwsza rozprawa, autorstwa Anny Jabłońskiej, poświęcona jest problemom kultury muzycznej w Polsce średniowiecznej, poczynając od czasów przedhistorycznych. Autorkę interesują różnorodne funkcje tej kultury w życiu ówczesnego społeczeństwa polskiego. Wywody swoje oparła – jak i inni autorzy – na źródłach publikowanych i odnośnej literaturze przedmiotu, dochodząc do interesujących wniosków.

Następna praca, Anny Kowalskiej, dotyczy apeli, jakie poszczególni papieże kierowali do różnych władców polskich w XII–XIV w. w sprawie udzielenia przez nich pomocy dla Ziemi Świętej. Temat był już, choć raczej w sposób marginalny, poruszany przez literaturę. W ostatnich jednak czasach opublikowano nowe materiały źródłowe odnoszące się do tego zagadnienia, dzięki którym można je było ponownie podjąć i rozszerzyć pod względem chronologicznym.

Tadeusz Grabarczyk w swoim krótkim artykule, napisanym na marginesie przygotowanej przez niego rozprawy doktorskiej, zajął się kwestią broni strzelczej, jaka była używana przez piechotę zaciężną, służącą w polskich

siłach zbrojnych w ostatnich trzydziestu latach XV stulecia. Na szczególne podkreślenie zasługuje okoliczność, iż autor swoją rozprawę oparł na źródłach przede wszystkim rękopiśmiennych, w mniejszym zaś stopniu na materiałach publikowanych. Na ich podstawie w sposób szczegółowy zostały przez niego przedstawione różne rodzaje interesującej go broni, a mianowicie kuszy i łuków, ich budowa itp. Ustalenia te są interesujące i można mniemać, że na stałe wejdą do literatury przedmiotu.

Dwa dalsze artykuły, wchodzące w skład omawianej grupy, dotyczą dziejów Polski w końcu epoki nowożytnej. Pierwszy, to rozprawa Michała Kobiereckiego omawiająca korespondencję Adama Małachowskiego, który w latach 1755–1767 sprawował urząd krajczego koronnego. Autor wywody swoje oparł na literaturze przedmiotu oraz źródłach zarówno publikowanych, jak i – przede wszystkim – rękopiśmiennych, które wykorzystał sumiennie. Praca jego przybliży czytelnikowi krajczego Małachowskiego, postać nader barwną i cieszącą się dużym poważaniem szlachty polskiej w czasach saskich.

Witolda Filipczaka zainteresowała z kolei kwestia kontroli Komisji Skarbu Wielkiego Księstwa Litewskiego, do której doszło podczas obrad sejmku w 1778 r. Swoje interesujące wywody oparł on na źródłach głównie rękopiśmiennych, które zostały przez niego wykorzystane w sposób bardzo rzetelny, a także i na odnośnej literaturze przedmiotu. W pełni, jak wolno sądzić, udało mu się wykazać, jakie znaczenie miała kontrola Skarbu litewskiego w ówczesnym życiu politycznym. W jej wyniku pogłębił się bowiem krytyczny stosunek króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do podskarbiego litewskiego Antoniego Tyzenhauza.

Ostatnim artykułem omawianego tomu jest mała rozprawa Stanisława Mariana Zajączkowskiego. Autor poszerzył i uzupełnił w niej swoje poprzednie wywody odnoszące się do lokacji osad na tzw. prawie niemieckim w dawnych dobrach kapituły krakowskiej we włości pabianickiej. Artykuł poświęcony temu zagadnieniu został opublikowany w t. 3 czasopisma „Pabianiciana”. Niestety poczynione tam przez kogoś, bez uzgodnienia z autorem, różne poprawki i skreślenia doprowadziły do splotenia jego wywodów oraz do powstania braków i błędów. Napisany później tekst *Uzupełnienia...* przeleżał długi okres w teczce redakcyjnej „Pabianicianów”. Po bezskutecznym oczekiwaniu na jego druk zdecydowałem się na jego wycofanie z redakcji, ponieważ wzmiankowane czasopismo już się nie ukazuje. Nie chcąc jednak zmarnować wysiłku włożonego w jego opracowanie, postanowiłem zamieścić go w kolejnym tomie „Acta Universitatis Lodzensis”, zdając sobie sprawę, że choć nie jest to może najlepsze wyjście z sytuacji, jest to dla mnie jedyna możliwość przytoczenia wyjaśnień, tak aby nie być posądzonym o niechlujstwo i błędy, o jakich można by wnioskować na podstawie opublikowanego tekstu. Siłą rzeczy rozprawka ma nieco odmienny charakter od zaprezentowanych powyżej i z tego też względu została umieszczona na końcu

niniejszego zeszytu jako artykuł uzupełniający oraz do pewnego stopnia polemiczny.

Wszystkie zaprezentowane w zeszycie artykuły stanowią samodzielną, często krytyczną, próbę spojrzenia na opisywane wydarzenia. Na ogół wiążą się one z interesującą autorów problematyką badawczą. Można sądzić, że przyczynią się do lepszego poznania i zrozumienia poruszanych w nich zagadnień, a także wyjaśnienia pewnych kontrowersyjnych, czy też niejasnych problemów.

Stanisław Marian Zajączkowski